

Jan Gurba, B. M. Mozolewskyj

„Towsta mohyla”, B. M. Mozolewskyj, Kyjiw 1979 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 23-24, 181-182

1981-1982

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E I O M Ó W I E N I A

B. M. Mozolewskyj, *Towsta mohyla*,
„Naukowa Dumka”, Kyjiw 1979, ss. 252, 138 ryc. i 9+1 tabl.

Znaleziska militariów scytyjskich z Lubelszczyzny (S. Nosek, *Neurowie w świetle archeologii*, „Przegląd Zachodni”, R. VIII, 1952, s. 277; Z. Bukowski, *Nowe znaleziska „scytyjskie” z Polski*, „Archeologia Polski”, T. IV, 1960, s. 257 i n.) i dyskusja na temat przynależności etnicznej kultury łużyckiej, lokalizacji Neurów i możliwości identyfikacji ich z Prasłowianami (S. Nosek, *op. cit.*, s. 271—278; W. Hensel, *Polska starożytna*, Wrocław 1973, s. 262; Z. Sułowski, *Relacja Herodota* [w:] A. Gardawski, Z. Sułowski, *Najdawniejsze dzieje* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 1, Warszawa 1974, s. 84) zmuszają do śledzenia wyników badań archeologicznych nad historią i kulturą Scytów w ZSRR. W 1979 r. ukazała się wzorowa — na najwyższym edytorskim poziomie — publikacja materiałów z badanego pod kierunkiem autora w 1971 r. kurhanu „Totstaja Mogiła” koło Ordżonikidze (obw. Dniepropietrowsk) na Ukrainie. Opracowanie poprzedzone było zwięzłymi sprawozdaniami (B. M. Mozolewskyj, *Towsta mohyla — wydatna pam'jajka Skifiji*, „Archeolohija”, 1972, wyp. 5, s. 72—82; tegoż, *Kurgan Totstaja Mogiła bliz g. Ordżonikidze na Ukrainie*, „Sowietskaja Archeologija”, 1972, nr 3, s. 268—308), a rewelacyjne drogocenne wyroby ze złota, uznane za odkrycie stulecia” doczekały się już publikacji w wielu wydawnictwach (por. monumentalne opracowanie: N. W. Bondar, *Driewnije zoloto iz sobranija Muzeja istoriczeskich dragociennostiej USRR*, Moskwa 1975, tabl. s. nlb. 80—96, 98—104, 106), weszły również i do polskiej literatury naukowej (Z. Bukowski, K. Dąbrowski, *Swit kultury europejskiej* Wyd. II, Warszawa 1972, s. 186—187, il. 206, 207 poza tekstem; Z. Bukowski, *Totstaja Mogiła. Kurhan scytyjskiej rodziny królewskiej*, „Z otchlani wieków”, R. XXXIX, 1973, s. 32—37, wkładka).

W kurhanie odkryto dwie komory grobowe z nadzwyczaj bogatym wyposażeniem „królewskiego” charakteru — centralną i boczną. Obok grobu centralnego odsłonięto pochówki trzech koniuchów i sześciu koni w bogatych uprzężach. Grób główny okazał się ograbiony jeszcze w starożytności. Z zachowanych w nim przedmiotów największe znaczenie historyczne ma miecz w złotej pochwie i złoty ozdobny napierśnik, stanowiący bezsprzecznie jedno z największych arcydzieł scytyjsko-antycznej sztuki (ryc. 55—77; por. N. W. Bondar, *op. cit.*, s. 82—93). Na pectorale przedstawiono realne i fantastyczne sceny z życia zwierząt oraz z życia codziennego Scytów. (Czy jednak na środkowym wyobrażeniu mężczyzn oglądających futro baranie nie możemy doszukiwać się mitologicznej sceny z wyprawy po złote runo?).

W bocznej, nieograbionej komorze grobowej odkryto szczątki kobiety i dziecka w nadzwyczaj bogatych ubiorach. Obok „królewskich” zmarłych pochowano czworo służących.

Na podstawie znalezisk antycznej, dobrze datowanej ceramiki, stwierdzono, że kurhan usypano w połowie IV w. p.n.e. Jego inwentarz porównywany być może

jedynie z najbardziej bogatymi kurhanami Scytii, dlatego też uznany został za pierwszorzędne źródło do poznania jej historii i kultury.

W sygnalizowanym opracowaniu autor publikuje pełny materiał źródłowy oraz przedstawia jego naukową interpretację. Poza nowym, szczegółowym opisem wszystkich zabytków (s. 16—144) B. Mozolewskij przeprowadza analizę obrządku pogrzebowego i kultury materialnej oraz referuje wnioski na temat miejsca „Tolstoj Mogiły” wśród współczesnych kurhanów dolnego Podnieprza. Bardzo zasadny wydaje się proponowany przez autora podział scytyjskich mogił i cmentarzysk kurhanowych, oparty o kryteria wielkości nasypów i bogactwa wyposażenia, pozwalający równocześnie na społeczne rozwarstwienie pochowanych w nich zmarłych. Nadzwyczaj bogate, choć nie w pełni zachowane, wyposażenie grobu centralnego, przy którym pochowano sługi i konie, bogata stypa, której ślady pozostały w rowie otaczającym pierwotnie mogiłę i na przylegającym doń niewielkim placu, dają podstawy do zaliczenia zmarłego do najwyższej warstwy scytyjskiego społeczeństwa. Ilość ofiar z ludzi pozwala porównywać „Tolstą mogiłę” jedynie z najbogatszymi kurhanami Scytii, w których chowano przedstawicieli rodu królewskiego.

B. M. Mozolewskij sporo miejsca poświęca charakterystyce kultury materialnej i sztuce Scytów, zwracając uwagę na ich rozległe kontakty z mieszkańcami innych terytoriów. Mówiąc o związkach z Trakami, wydaje się, że powinien rozszerzyć je także na Celtów, gdyż musiały być przez nich inspirowane niektóre elementy sztuki zarówno trackiej, jak i scytyjskiej (H. G. Hüttel, *Keltische Zierscheiben und thrakischer Pferdegeschirrschmuck*, „Germania”, 1978, J. 56, s. 150—171).

Opracowanie uzupełnia wykonana przez S. I. Kruca analiza antropologiczna zmarłych pochowanych w „Tolstoj Mogiły”.

W zakończeniu tej krótkiej informacji należy wyrazić uznanie, że jedna z największych sensacji archeologicznych ostatnich lat doczekała się pełnej publikacji w postaci wzorowego pod każdym względem — fachowym i wydawniczym — opracowania.

Jan Gurba

Dwudziesty tom „Problemów słowianoznawstwa”

Badań nad historią Słowian zachodnich i południowych mają dawne tradycje wśród historyków radzieckich. Obok wychodzącego w Moskwie „Sovietskogo słowianowiedienija” problemom tym poświęcone było czasopismo „Ukraińskie słowianoznawstwo”¹. Jego kontynuacją są wydawane obecnie we Lwowie „Problemy słowianoznawstwa”. Kolejny dwudziesty numer czasopisma zawiera „artykuły, komunikaty i przeglądy, poświęcone aktualnym zagadnieniom słowiańskiej historii i historiografii”. Autorami zamieszczonych prac i informacji są uczeni Lwowa, Kijowa, Moskwy, Charkowa, Łucka, Równego i Iwano-Frankowska. Poruszana problematyka obejmuje zagadnienia ekonomiczne, społeczne i polityczne w okresie od wieku XVI do czasów współczesnych. Główny przedmiot zainteresowań stanowią w omawianym tomie zagadnienia związane z historią XX w. Ponadto przeszło połowę prac poświęcono problemom dziejów Polski i z tego powodu tom ten może zainteresować historyków polskich.

¹ Pierwsze cztery tomy tego czasopisma zostały omówione w „Roczniku Lubelskim”, T. XV, 1972, s. 267—272 przez Ryszarda Szczygła.